

# Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen

16.9.2010

# Sosiaalihuollon rooli ja asema

- sosiaalialalla työskentelee yli 170 000 työntekijää
- asiakkaina yksilöasiakkaan lisäksi usein perhe ja lähimmäiset
- alalla työskentelee mm. sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia, lähihoitajia, lastentarhanopettajia, lastenhoitajia, vanhustyöntekijöitä, lääkäreitä, sairaanhoitajia, siivoojia, insinöörejä, henkilökohtaisia avustajia, johtajia, suunnittelijoita
- perustehtävänä vastata ihmisten hoivan ja huolenpidon tarpeisiin (taloudellinen, toimintakykyyn liittyvä, elämänhallintaan liittyvä jne.)
- vahvat yhteistyösidokset, asumiseen, työhön, terveyteen, koulutukseen, liikkumiseen
- yhteiskuntapoliittinen inkluusio- ja koheesiotekävä
- köyhyyspolitiikan kannalta keskeisiä sosiaalityö ja toimeentuloturva

# Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuus I

- **Sosiaalihuoltoa ohjaava sosiaalihuollon yleislainsäädäntö:**  
*sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista, laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä, laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista, laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta, laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta), laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä, laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta...*
- **Sosiaalihuollon asiakas- ja kohderyhmäkohtaisia lakeja :** *laki lasten päivähoidosta, laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta, lastensuojelulaki, laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, laki kehitysvammaisten erityishuollosta, laki omaishoidon tuesta, päihdehuoltolaki, laki kuntouttavasta työtoiminnasta, laki toimeentulotuesta, laki sosiaalisesta luototuksesta...*

# Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuus II

- **Sosiaalihuollon rajapinnan lakeja:** *laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista, laki vammaisetuuksista, elatustukilaki, laki talous- ja velkaneuvonnasta, sotilasavustuslaki, laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä, laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta, laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta, mielenterveyslaki, kansanterveyslaki, erikoissairaanhoidonlaki, sairausvakuutuslaki, laki holhoustoimesta, nuorisolaki, perusopetuslaki, lukiolaki, laki ammatillisesta koulutuksesta, yliopistolaki, ammattikorkeakoululaki, isyyslaki, laki lapseksiottamisesta, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, laki lapsen elatuksesta, työttömyysturvalaki, laki julkisesta työvoimapalvelusta, asumistukilaki, laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, laki julkisista hankinnoista...*

# Sosiaalihuollon uudistuksen tausta I

- Sosiaalialan kehittämishanke 2002-2007
  - Sosiaalihuollon kokonaisarvion tarve
  - Useita merkittäviä uudistusprosesseja käyntiin
    - » lastensuojelu, vammaislakien uudistus, tietojärjestelmät, henkilöstö, täydennyskoulutus, kelpoisuusvaatimukset
- Hyvinvointi 2015 –pohdinnat
- Hyvinvointivaltion rajat –hanke Stakesissa
- Tato >>>>Kaste

# Sosiaalihuollon uudistuksen tausta II

- sosiaalihuoltolaki on 25 vuotta vanha; vaikka perustaltaan kunnossa, lain tyhjentyminen uhka olemassa
- eurooppalainen ulottuvuus / sisämarkkinat
- palvelurakenteen muuttuminen / Paras -prosessi
- uudet palvelujen tuottajat
- hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulma
- perusoikeudet ja uudenlainen asiakkuus ja kansalaisuus
- sosiaalihuollon toimintojen ja lakien keskinäissuhteiden muutos
- sektoreiden välisen yhteistyön muuttuminen
- eriarvoisuuden kasvu

# Sosiaalihuollon uudistuksen tausta III

- demografiset muutokset / ikääntyminen
- talouden muuttuminen, rahoituksen ohjausvaikutukset
- kunta-valtio -suhde ja substanssilakien ohjausmerkitys
- yhteiskunnan läpinäkyvyyden lisääntyminen ja median rooli ohjausvälineenä (ml. uutiskilpailu)
- sosiaalipoliittisen ajattelun muuttuminen ja keskustelu julkisesta vastuusta ja yksilön vastuusta
- valinta ja asiakasohjautuvuus
- medikalisaatio, juridisoituminen ja pedagogisoituminen

## Kokemukset muualta

- Britannia, Saksa, Hollanti, Ruotsi
- kilpailu ja markkinat –ohjausvaikutukset
- valinnanvapaus ja asiakasohjautuvuus
- yksityistäminen
- >>valvonta, neuvonta, voittajat ja häviäjät
- >>trendit hyvin samanlaisia koko EU-alueella

# Mikä Suomen vastaus?

- Suomen palvelujärjestelmä joiltakin osin 10-15 v. perässä samoin askelin
- kuntarakenteen uusiminen ja kuntatalouden hallinta
- kuntien omat hallintouudistukset
- sosiaalihuollon uudistaminen
- terveydenhuollon uudistaminen
- talouden elvyttäminen ja tervehdyttäminen
- palvelumarkkinoiden kehittäminen
- >>mikä keskeinen oppi muista maista?

# Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmä

- Työryhmän tehtävänä on:

1. Selvittää **sosiaalihuoltoa koskevien lakien kokonaisrakenteen, soveltamisalan ja sisällön uudistamistarve**. Selvityksessä tulee ottaa huomioon toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Selvitystä tehdessään työryhmän tulee olla yhteistyössä terveydenhuoltolain ja kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, kehittämisestä ja valvonnasta annettavan lain valmistelun kanssa. Samoin tulee ottaa huomioon muutokset kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelu- ja valtiosuusjärjestelmässä sekä kunta- ja palvelurakennemuutos –hankkeen mukaisesti toteutettavat muutokset kunta- ja palvelurakenteeseen.

...

2. Tehdä edellä mainitun selvityksen pohjalta **esitykset keskeisiksi linjauksiksi sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamisessa**. Linjaukset tulee antaa väliraportin muodossa maaliskuun loppuun 2010 mennessä.
  3. Laatia vahvistettujen linjausten pohjalta **esitys sosiaalihuollon lainsäädännön sisällön uudistamiseksi**.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän väliraportti julkaistiin kesäkuussa 2010
    - yleiset periaatteet
    - linjaukset
    - lainsäädännön uudistamisen kokonaisuus

# Yleiset periaatteet I

- **Yhdenvertaisuuden periaate**
  - tarkoituksena on varmistaa henkilöiden yhdenvertainen kohtelu mutta tarvittaessa myös positiivinen erityiskohtelu
- **Julkisen vastuun periaate**
  - tarkoituksena on määrittää yksilön ja julkisten toimijoiden vastuunjako sekä arvioida, toteutuvatko yksilöiden perusoikeudet nykyisellä/tulevalla sääntelyllä
- **Universaalisuuden periaate**
  - palvelujärjestelmä tulisi jatkossakin rakentaa siten, että se on yhtäläisesti avoin kaikille palveluja tarvitseville
- **Sosiaalisen vastuun periaate**
  - sosiaaliset näkökohdat huomioitava kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnassa, ei pelkästään sosiaalihuollon sektorilla

# Yleiset periaatteet II

- **Ennaltaehkäisyn periaate**

- sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyössä edistävä ja ehkäisevä toiminta tulee tehdä näkyväksi sekä rakenteissa että toiminnassa

- **Normaalisuuden periaate**

- erilaisista lähtökohdista riippumatta kaikilla ihmisillä tulee olla oikeus olla ja toimia osana yhteisöä ja yhteisön tulee huomioida ja hyväksyä erilaisuudesta aiheutuvat tarpeet lähtökohtaisesti osana normaaleja toimintoja

- **Kokonaisvaltaisuuden periaate**

- tulevassa lainsäädännön uudistuksessa tulee täsmentää koko asiakaspalvelujärjestelmän vastuuta asiakkaasta sekä asettaa täsmällisempiä vaatimuksia asiakaspalvelu-prosessien laadulle

# Yleiset periaatteet III

- **Ihmislähtöisyyden ja osallisuuden turvaamisen periaate**
  - asiakkaiden ja asiakasryhmien osallisuus sekä yleisten että heidän omien palveluprosessien suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa
  - yksilön osallisuus yhteiskunnan voimavaroista ja terveellinen, turvallinen ja sosiaalisesti eheä elinympäristö, joka mahdollistaa kiinnittymisen yhteiskunnan erilaisiin yhteisöihin
- **Valinnanvapauden periaate**
  - tarkoittaa keskeisesti sitä, että sosiaalihuollon lainsäädännössä vahvistetaan sellaisia rakenteita ja toimia, joilla tuetaan heikoimmassa asemassa olevien todellisia valinnanmahdollisuuksia
- **Avoimuuden ja luottamuksellisuuden periaate**
  - tarkoittaa palvelujärjestelmän läpinäkyvyyden ja avoimuuden vahvistamista.

# Keskeiset linjaukset I

## ▪ Sosiaalinen kestävyys

- sosiaalihuollon kehittäminen investointi yhteiskunnan hyväksi
- jokaisella oikeus aktiiviseen ja omatoimiseen kansalaisuuteen
- tavoitteeksi kestävä, tehokas ja vaikuttava sosiaalihuolto

## ▪ Hyvinvoinnin edistäminen, ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen

- painopiste korjaavasta ehkäisevään
- uusia toimintatapoja ongelmien ehkäisyyn ja niiden kroonistumisen torjuntaan

## ▪ Palvelujen saatavuus

- palvelujen joustavuus ja avoimuus
- matala kynnys

# Keskeiset linjaukset II

- **Heikoimpien asema**
  - palvelu-/hoivatakuu
  - heikoimmassa asemassa olevia tuettava vaikuttavimmilla ja tehokkaimmilla keinoilla
- **Apu arjen omassa ympäristössä**
  - irti laitoskeskeisyydestä
  - tuki ja palvelut ihmisen omaan arkiympäristöön
- **Palveluiden laatu ja asiakkaan asema ja oikeudet**
  - yksilön oikeusturvan vahvistaminen
  - valvontaviranomaisten aseman selkiyttäminen ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen
- **Kilpailukulttuurista aitoon yhteistyöhön**
  - kunnan, yksityisen yritystoiminnan ja järjestöjen yhteistyön kehittäminen

# Keskeiset linjaukset III

- **Joustava monialainen yhteistoiminta**
  - sosiaalihuollon yhteistyötä muiden toimijoiden vahvistettava, kuten myös sosiaalihuollon osaamista muilla sektoreilla
    - opetus- ja sivistystoimi, terveydenhuolto, työhallinto, asuntotoimi...
  
- **Monimuotoistuva sosiaalihuolto**
  - erityisryhmien tarpeet huomioitava
    - esim. maahanmuuttajat
  
- **Henkilöstön osaaminen ja riittävyys**
  - työvoima- ja osaamistarpeita ennakoitava paremmin
  - työelämän ja koulutuksen yhteistyötä tiivistettävä
  - johtamista vahvistettava
  
- **Vankka tietoperusta**
  - parempi pohja sosiaalihuollon tiedontuotannolle, tutkimukselle ja kehittämistoiminnalle
  - asiakaspalautejärjestelmät, kokemusasiantuntijuus ja valtakunnallinen vertailutieto

# Lainsäädännön uudistaminen I

- **I kokonaisuus:** uusi sosiaalihuoltolaki
- **II kokonaisuus:** sosiaalihuoltoa ohjaavien erityislakien sisällön tarkistaminen myöhemmin esitettävän lainsäädäntöohjelman mukaisesti
- **III kokonaisuus:** sosiaalihuollon rajapintojen sääntelyn tarkistaminen.

# Ensimmäinen kokonaisuus

- Luonnos uudeksi sosiaalihuoltolaiksi vuoden 2011 loppuun mennessä. Luonnos valmistellaan työryhmän esittämien periaatteiden ja linjausten sekä väliraportista saadun palautteen pohjalta
- Sosiaalihuoltolaki sosiaalihuollon sisältöä ohjaavaksi yleislaiksi, jonka mukaisesti sosiaalihuolto ensisijaisesti jatkossa toteutetaan
  - yksinkertainen ja selkeä laki, jossa sosiaalihuollon toiminnan, palveluiden ja tukitoimien yhteiset periaatteet
  - kattaa edistävän, ennaltaehkäisevän ja korjaavan toiminnan
  - erityislakeihin sisältyviä eri asiakasryhmille yhteisiä , nykyisellään epäyhtenäisiä säännöksiä tarkoituksenmukaisilta osin sosiaalihuoltolakiin
  - väestötasoa ohjaavasta sääntelystä kohti yksilö- ja perhetason sääntelyä
  - järjestämistä koskeva sääntely sisällytetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä ohjaavaan uuteen lakiin
- Erityislakeihin tehdään sosiaalihuoltolain valmistelusta erityislakeihin kohdistuvien muutostarpeiden mukaiset tarkistukset. Lain soveltamisalan ja kohderyhmän kannalta tarkoituksenmukaiset erityislait, kuten lastensuojelua ja vammaisia henkilöitä koskevat lait, säilytetään erillisinä ja tarkistetaan toisen kokonaisuuden yhteydessä.

# Toinen kokonaisuus I

- Erillisen lainsäädäntöohjelman mukaisesti; painopisteinä mm.:

## Lapset ja perheet

- perheiden arjen tukeminen, riskien ennaltaehkäisy ja syrjäytymisprosessien mahdollisimman varhainen pysäyttäminen
- apu ja tuki perheiden omassa elinympäristössä
- huomioitava perhemuodoissa tapahtuneen monimuotoistumisen vaikutus palveluiden ja tukitoimien tarpeeseen ja niiden saantiedellytyksiin

## Työikäiset

- arjen, toimintakyvyn ja elämänhallinnan tukeminen, hyvinvoinnin ylläpitäminen ja edistäminen
- riittävä perusturvan taso, ongelmia ennaltaehkäisevän toimintakulttuurin vahvistaminen, varhaisen tuen ja palvelujen saanti
- kokonaisvaltainen ote palvelujen vaikuttavuuden varmistamiseksi

## Vammaiset henkilöt

- Vammaispoliittisen ohjelman linjaukset; erityisesti itsenäiseen elämään sekä yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja osallistumiseen liittyvät toimenpide-ehdotukset
- yleisten palvelujen esteettömyys, saavutettavuus ja toimivuus

# Toinen kokonaisuus II

## Ikääntyneet henkilöt

- hyvinvoinnin edistäminen ja voimavaraistaminen sekä hyvinvointierojen kaventaminen
- osallisuuden mahdollistaminen ja tukeminen
- itsenäisen suoriutumisen tukeminen ja edistäminen puuttumalla ajoissa toimintakyvyn heikkenemiseen ja sen riskitekijöihin estämällä näin ongelmien kasautuminen
- pääsy palvelutarpeen arviointiin ja määrältään ja laadultaan riittävien palvelujen turvaaminen
  
- hallitus luvannut lakiluonnoksen valmistuvan keväällä 2011 - poikkeus toisen kokonaisuuden aikataulusta
  - erillislaki + olemassa olevan lainsäädännön vahvistaminen
  
- erillislaki: positiivista erityiskohtelua vahvistavaa vai toimintarajoitteisia henkilöitä iän perusteella eriarvoistavaa lainsäädäntöä? Työryhmä ehdottanut laajempaa arviota toimintakyvyltään rajoittuneiden henkilöiden asemasta, oikeuksista ja niiden vahvistamistarpeista...

# Kolmas kokonaisuus

- Eri aikatauluilla etenevien tai vasta vireillä olevien lainsäädäntöuudistusten yhteensovittaminen ja rajapinnat:
  - terveydenhuoltolaki
  - sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä ohjaavan lainsäädännön valmistelu
  - asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamista koskeva hanke
  - sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisten tietojärjestelmien sääntelyn uudistaminen
  - sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki
  - sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettu laki
  - sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisten asiakastietojen käsittelystä annettu laki
  - julkisista hankinnoista annettuun laki
- muiden hallinnonalojen sääntely, mm. työ- ja elinkeinohallinto, opetushallinto, ympäristöhallinto...

